

סימן י"ג

כהן שהמיר את דתו כדי להציל את עצמו,
אי מותר לו לעלות לדוכן אחרי שנשתחרר
מידי הרשעים ימ"ש.

שאלה: בימי החושך והאפילה לעמנו הרצון ודווי על ידי הרשעים הנאצים ימ"ש בשנות הרעה, בימי המלחמה העולמית השניה, כשהשמש שקעה לנו בצהרים ועלמה כסתה ארץ, ואחינו בני ישראל כלו ונשרפו בתנורי עשן וכבשני אש, ורבים מאתנו אמרו נגזרנו, עוד מעט ונמחינו מארץ החיים.

בעת ההיא כשה' לא היגה חשכנו ונראה לרבים מאתנו כאילו חם ושלום אין מושיע, עוד מעט והם ישחקו כעפר ארץ וכטיט חוצות יהדקו, כל בני בני נכר התכחשו לנו ונתנו יד לשונאינו ומנידנו לרדוף אותנו על צואר ולהביאנו עד שערי מות.

אז פנו רבים אל אורחות מוקשים ונתיבות עקלקלות, ובחפשם מפלט לנפשם כפפו כאגמון ראשם לפני זרם מים זידונים, **מי שמד וכליה,** מי טמיעה וטבילה מי גיעול וטומאה, גיעולי וגילולי עכו"ם, להכחיש מקור מחצבתם ולהשכיח ברית אבות שיושב מרום כרת עם אברהם אבינו.

הם ביקשו מפלט אצל זנויים בהמירם את דתם, דת יומיים : בלהג תלוי אשר לא יושיע, **הם** חשבו להדמות לגוים בדתם ומנהגם, באורחם ופולחנם, באמרם לנפשם, האח נצלנו, חמת המציק הנאצי יסור מעלינו, כי לא נדמינו יותר לכוכבי שמים ולזרע מצוקי ארץ, אלא לעפר ארץ העמים, עפר טמא ומסואב, שלא רק גושו טמא אלא גם אוירו וכל סביביו, כי אחרת, איך זה ניתנה ארץ עמים זו ביד רשע,

להרוג ולשחוט לשרוף ולכלות, אין זאת שנסחפה בסחף מ"ט שערי טומאה והשטן המשחית הומלך עליה לחבול ולפגוע ליסר ולענות נקיים וטהורים צדיקים וקדושים עד שיכרת מארץ זכרם.

אולם לאחר שנותקו הרצובות רשע ומוסדות עריץ נשברו כשה' חלץ אותנו ממוטות ברזל והוציאנו למרחב כי חפץ בנו, עם זרע יעקב להיות לו סגולה מכל העמים, **לאחר שהשמש זרחה שוב עלינו ובוקר חיינו האיר שוב זרח,** כשנגדע קרן הרשע הנאצי וחילותיו נפוצו כמוץ לפני רוח לאחר שאונו אובד ועוזה נשבר, אז כשקרני שחר חדרו לבין החומות של הגיטו והודיעו את הגאולה ואת התמורה שנהתיה, אז **התחילו גם נפשות תועות ואובדות שהיו טמועים בין הגוים ברבצם בתוך מדמנת מי השמד, להרגיש, שגם אליהם הגיע טל הגאולה מן הגוים,** הם התחילו לחפש דרכים כדי לשוב לצור מחצבתם ולהתחבר לעם זרע קודש להיות עצם מעצמיו וכשר מבשרו.

ואז בעת ההיא בא אלי חיל יהודי מן הצבא האדום הרוסי וסיפר לי כי במחנה שבויים גרמניים הנמצאים בידי הרוסים, נמצא זוג יהודי האומרים שהם יהודים אלא שהיו טמועים בין הגוים, ולזאת מחפשים הם עצה ותושיה איך לצאת מן המחנה הזה, מחנה הרשעים הנאצים, על מנת לשוב להיות בין אחיהם היהודים כדת ומסורת אבותיהם.

ואמנם כעבור זמן הצליח הזוג לצאת ממחנה השבויים הגרמניים ולבוא לקובנה ולהתישב בין היהודים אחרי שחזרו לדת ישראל, והאיש היה משכים ומעריב לבית המדרש להתפלל, ונשאלתי אז, **הואיל והאיש הוא כהן אם מותר לו לעלות לדוכן**

תשובה: במסכת עבודה זרה דף נ"ד ע"א גרסינן: תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר ורמינהו איזהו נעבד כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס ובין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון דאנס בהמת חברו והשתחוה לה אמר רמי בר חמא לא כגון שאנסוהו עובדי

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ג' צה

כוכבים והשתחוה לבהמתו דידיה מתקיף לה רבי זירא אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא ולא תחללו אם שם קדשי דאפילו באונס הא כיצד הא בצנעא והא בפרהסיא.

אמרן ליה רבנן לרבא תניא דמסייע לך בימוסיאות של עובדי כוכבים בשעת הגזירה אף על פי שהגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא בטלו אמר להו אי משום הא לא תסייען אימר ישראל מומר הוה ופלה לה ברצון חזקיה אמר כגון שניסך לעבודת כוכבים יין על קרניה מתקיף לה רב אדא בר אהבה האי געבד הוא האי בימוס בעלמא הוא ושרייה אלא אמר רב אדא בר אהבה כגון שניסך לה יין בין קרניה דעבד בה מעשה וכי הא דאתא עולא אמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו המשתחוה לבהמה חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה ואמרו ליה לעולא כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל דאמר רב הונא היתה בהמת חבירו רבוצה בפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה מנא לן דאסרה אילימא מכהנים, **ופירש רש"י**, אי נימא מכהנים, שאנסום מלכי ישראל לעשות כומרים לעבודת כוכבים וכתוב ולא יגשו אלי לכהן לי. עיי"ש כן הסוגיא.

דרי מבואר לן בהדיא מרש"י זו דכהנים שהמירו להיות כומרים באונס לעבודת כוכבים, עליהם אמר הכתוב ביחזקאל מד, יג, ולא יגשו אלי לכהן לי, דעבודתם תהיה פסולה וקשה, שהרי בספר ישעיהו סו, כ"בא נאמר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'. . . וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר ה'. **ופירש רש"י** שם, וגם מהם אקח לכהנים ללוים, מן העמים המביאים אותם ומן המובאים אקח כהנים ולוים ולפני גלויים הכהנים והלוים שבהם ואברור שבהם ומתוכן והיו משמשין לפני אמר ה', והיכן אמר הנסתרות לה' אלקינו, (דברים כט) כך מפורש באגדת תהלים.

ומבואר מדברי רש"י הללו, דכהנים הללו שה' יברור אותן מתוכן יהיו כשרין לשמש לפניו, אם כן נמצא מדברי רש"י הללו סתירה גלויה למה שהבאנו לעיל, מה שכתב רש"י במס' עבודה זרה דכהנים מומרים אפילו באונס אסורים לגשת לכהן לפניו.

יחזקאל פרק מד, יב-יג
יב) יען אשר ושרתו אותם)
לפני גלוליהם והיו
לבית ישראל למכשול עון
על-פני נשאתי יד' עליהם נאם
(אדני יקוק ונשאו עונם: יג
ולא יגשו אלי לכהן לי ולגשת
על-פני קדשי אל קדשי
הקדשים ונשאו קלמתם
ותועבותם אשר עשו:

ישעיהו פרק 10, כ-כא
כ) והביאו את-כל-אחיכם)
מכל-הגוים מנחה ליקוק
בסוסים וברכב ובצבאים
ובפרדאים ובכפרות על הר
קדש ירושלם אמר יקוק כאשר
יביאו בני ישראל את המנחה
(בכלי טהור בית יקוק: כא
וגם מהם אקח לפניהם ללוים
אמר יקוק:
רש"י ישעיהו פרק 10
כא) וגם מהם אקח לכהנים)
ללוים - מן העמים המביאים
אותם ומן המובאים אקח
כהנים ולוים ולפני גלויים
הכהנים והלוים שבהם ואברור
אותן מתוכן והיו משמשין לפני
אמר ה' והיכן אמר הנסתרות
לה' אלהינו (דברים כט) כך
מפורש באגדת תהלים:

הן אמת שאפשר לומר שכוונת הכתוב בישעיה היא לומר שהקב"ה יברך וימצא מן המביאים והמובאים כהנים כשרים שלא המירו כלל ולא עבדו אפילו באונס עבודה זרה, אולם פשוטו של מקרא לא משמע הכי, ואם כן קושיא זו בסתירת דברי רש"י קמה גם נצבה.

והנה בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף ל"ו כתב המחבר: **מומר לעבודת אלילים לא ישא כפיו, והגיה עליו הרמ"א: וי"א אם עשה תשובה נרשא כפיו** (וכן עיקר) **ואם נאנס לדברי הכל מותר**

וראיתי בספר **כף החיים** החדש על שו"ע שם, שהעלה, שמה שכתב הרמ"א „וכן עיקר“, כלומר, שאם הכהן המומר עשה תשובה נושא כפיו, **דעיקר הוא כשיטת היש אומרים שהביא הרמ"א** ולא כשיטת המחבר שכתב שמומר לעבודת אלילים לא ישא כפיו, דמשמע מזה דתשובה לא מהני כדי לישא כפיו, **היינו דזה מהני אפילו לספרדים שבדרך כלל נוהגים לפסוק בהמחבר, דבגלל כן הוסיף הרמ"א לכתוב „וכן עיקר“.**

אכן בספר תו"ח ראיתי דמביא מש"ר, דדוקא תשובה הגונה בלא רמיה מהני, עיי"ש, ועכ"פ מוכח מדבריו דגם הוא סובר דתשובה מהני למומר כהן לישא כפיו.

והנה הרמב"ם פסק דמומר לעכו"ם לא ישא כפיו אפילו עשה תשובה, והוא כשיטת המחבר שהבאנו, אולם הלום ראיתי בנוב"י מהד"ת בחי"ד **שהקשה על המחבר שהוא סותר את עצמו, שהרי כאן פסק דמומר לעבודת אלילים לא ישא כפיו ולא מהני תשובה, ואילו בעובד עבודה זרה כתב דמהני תשובה.**

אכן לפי דברי התו"ח שהבאנו מקום אתנו לישב דברי המחבר, **דיש לומר דתרי גווני תשובה איכא, יש סתם תשובה, היינו שהוא שב מהמרתו וחזר לדת ישראל בזה סבירא ליה למחבר דלא מהני תשובה זו כדי לישא כפיו, אבל אם שב בתשובה גמולה מבלי שיהיה בה שמץ של רמיה, ותשובתו היא בכל לבו ונפשו ממש בזה יש לומר דגם המחבר מודה דתשובה מהני, ואין שום סתירה כלל בדבריו והכל שריר וקיים.**

וראיתי ביעב"ץ שכתב בח"א סימן ל', דלפי ספר גנוזי חיים ישנם בתשובת המינים ג' סוגים: א) נשתרש במינות בדעת משובת, בזה סבירא ליה לרמב"ם בפ"ב דע"ז דאין מקבלים אותו. ב) מומר גמור שהוא עובר על כל התורה אבל אינו אדוק בעבודה זרה, בזה מהני תשובה ג) שהלך אצלם ללמוד מספריהם, אבל לא פרק מעליו עולן של מצוות, אף על פי כן זקוק הוא לתשובה, ועליו לחזור מדרכו הרעה שהלך אצלם ללמוד מספריהם.

תבנא לדינא, דבנידון שאלתנו, הכהן הלז במה שהלך לבין הגויים להמיר דתו, הלא היה רק משום שהיתה בזמן ההוא עת צרה ליעקב, ומחמת אימת המות שהיתה לו מהנאצים פן יכריעוהו לטבח עם כל אחיו היהודים, רצה להוושע על ידי ההמרה להציל את נפשו, בכגון דא **ודאי מיחשב כעשה מחמת אונס גמור ומוחלט**, והשתא הרי שב בתשובה שלימה בלי שום רמיה והראיה שהוא מעריב ומשכים לבית המדרש כשטליתו ותפיליו תחת בית שחיו, והוא רוצה גם לעלות לדוכן כיתר אחיו הכהנים לקיים מצות "כה תברכו את בני ישראל", בכגון דא נראה דודאי מותר לו לישא כפיו וכפי שהעלינו מכל הני רבבא אשלי רברבי, הרמ"א והת"ח, **דתשובה גמדה מהני למומר כהן כדי שישא כפיו, ואפילו לדעת המחבר והרמב"ם יש לומר כפי שהעלינו לעיל, דהיכא דחזר בתשובה גמורה אמיתית ללא שמץ של רמיה, ומתוך לב ונפש הוא רוצה עכשיו להדבק בשכינה ולקיים את מצוות בוראו כפי שנאמרו לאהרן ובניו, בודאי שתשובתו היא מקובלת, ויתכן שגם הרמב"ם והמחבר מודים דבכגון דא מהני תשובתו שישא כפיו וכמו שהעלינו בדברינו.**

וראה בשו"ת שערי רחמים, סימן ה', וגנוזי חיים מבעל כנה"ג בקונטרס תשובה מחיים סימן קנ"ג, ובספר משפט צדק ה"א סימן י"ח במי שנעשה תוגר (ישמעאלי) בבחרותו וחזר בתשובה שלימה שהוא כשר להיות ש"ץ, והוא הדין לדוכן, שאין כאן סרך עבודה זרה עיי"ש.

ועיין בריב"ש בענין אנוסים, שאם בינם ובין עצמם כשלא להם סכנה שומרים הם את הדת, אינם נפסלים לעדות דעברו רק על "לא תחללו" ועל "ונתקדשתם" דכן כתב הרשב"א בתשובה, דישראל שהמיר

מחמת יראה אף על פי שהיה לו ליהרג ולא לעבור, מכל מקום כיון שהמיר מחמת פחד ואפילו הלך לבית עבודה זרה שלהם והשתחוה גם כן כשר לכהונה.

אולם אכתי יש לשדות נרגא בנידון דידן, על פי מה שראיתי **בש"ת בני ציון** החדשות סימן ב' **באחד שהמיר עם אשתו וחזר לדת יהודית** שהעלה לדינא, דאם לפני המרתם נשאה על פי דת יהודית ואח"ז המירו מהני תשובה וגם בניו כשרים לכהונה ובנותיו מותרות להנשא לכהנים, אבל אם אשתו המירה כשהיתה עדיין פנויה ואחר כך נשאה, אשה זו מוחזקת היא לזונה ונשואיו היו באיסור, ובניהם הם חללים והבנות אסורות להנשא **לכהונה**, וכמו שפסק בשבות יעקב ח"ב סימן קי"ג, אם כן בנידון דידן הרי יש לחוש שמא האשה המירה דתה לפני נשואיה עם הכהן הלז, והיא נעשית זונה, ואם אפילו אם בעלה שמרה לאחר נשואיה אתו, מכל מקום הרי היא נעשית זונה לפני הנשואין ואסורה היא לכהן הלז להיות לו לאשה, הזונה אסורה לכהן, ועד שיגרשנה אסור לו לעלות לדוכן כמבואר בפוסקים.

אכן בררתי דבר זה על ידי עדים כשרים שנשואיהם היו לפני שהמירו את דתם וממילא אול ליה חשש זה

והיא דלא שב מיד עם השחרור לעמו ודתו, אין להביא מזה ראייה דתשובתו **אינה שלימה**, דשמא מחמת גודל הפחד והמורה שהיתה עליו פן ימיתוהו, ארך זמן שובו לעמו ודתו, כידוע לכל, שעוד הרבה זמן לאחר השחרור הפחד והמורא היו טבועים בפני כלואי הגיטאות, והם רעדו מקול עלה נדף, אם כן כל זה היא מחמת אונס ופחד ממיתה, כי לא האמין שעדיין נשארו יהודים בקובנה וכי יוכל לחזור לדת משה וישראל.

אמנם כעת לאחר שהוא שב בכל לבו ונפשו פשוט וברור הוא שמותר לו לעלות לדוכן ולברך את עמו ישראל באהבה עם כל אחיו הכהנים כאמור בתורה "כה תברכו את בני ישראל".

אולם הוריתי להם לפני זה שיקבלנו דברי חבירות על ידי טבילה כדין מומר הבא לשב לדת ישראל וכפי שנפסק ביו"ד, כאמור בספרי "דברי אפרים" בקונטרס עמק הבכא, בשאלה ב', עיי"ש.

שאלות ותשובות ממעמקים, חלק ג' צט

השם יתברך את עמו ישראל בשלום לשים עלינו חיים וברכה למשמרת שלום, ויהי רצון שיעשה עמנו כאשר הבטיחנו להשקיף ממעון קדשו מן השמים לבדך את עמו ישראל ואת האדמה אשר נתן לנו כאשר גשבע לאבותינו, ולהסיר מעלינו אויב דבר וחרב ורעב ויגון מעתה ועד עולם, ולכונן את בית חיינו במרום ההרים להשכין שכינתו בציון כי שם צוה ה' את הברכה, להצמיח קרן לדוד נר למשיחו במהרה בימינו אמן.